

НАПРЯМ 7. КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-377-7-144>

ДО ПРОБЛЕМИ УДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННОМУ ОБІГУ НАРКОТИКІВ У ПЕРІОД ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ (НА ПРИКЛАДІ ЗАКОНОПРОЄКТІВ РЕЄСТР. 9028 ВІД 17 ЛЮТОГО 2023 РОКУ ТА 9028-1 ВІД 01 БЕРЕЗНЯ 2023 РОКУ)

Акімов Михайло Олександрович
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ
м. Київ, Україна*

Значна частина змін та доповнень, унесених до Кримінального кодексу (далі – КК) України¹ протягом останніх двох років цілком природно обумовлена специфікою викликів щодо правового забезпечення охоронюваних цінностей, що постали перед вітчизняними правозастосовними органами у зв'язку із відсічю та стримуванням широкомасштабного вторгнення. Проте деякі суб'єкти права на законодавчу ініціативу, посилаючись на цю обставину, намагаються реалізувати доволі сумнівні за змістом прагнення у цій сфері.

Так, законопроект реєстр. № 9028 від 17 лютого 2023 року «Про внесення зміни до Кримінального кодексу України та Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо удосконалення відповідальності за незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту»², далі – законопроект 9028, має на меті, як стверджують його розробники:

– зменшення карального тиску на наркозалежних та наркоспоживачів;

¹ Кримінальний кодекс України : Закон України від 05 квітня 2001 року № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 10.03.2024).

² Про внесення зміни до Кримінального кодексу України та Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо удосконалення відповідальності за незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту : законопроект реєстр. № 9028 від 17 лютого 2023 року. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41365> (дата звернення: 10.03.2024).

- зниження рівня споживання наркотиків;
- підвищення ефективності профілактичної роботи;
- збільшення загальної кількості бажаючих позбавитись наркозалежності;
- поступову мінімізацію подальшого поширення ВІЛ/СНІДу;
- суттєве зниження рівня злочинності, у тому числі окремих її видів;
- позбавлення наркозалежних страху бути притягнутими до кримінальної відповідальності в разі надання згоди на лікування.

Суб'єкт права на законодавчу ініціативу справедливо вказує на наявність підстав для декриміналізації низки кримінально протиправних діянь із наркотичними засобами, психотропними речовинами або їх аналогами (при їх вчиненні без мети збуту):

- значні витрати часу та ресурсів судів і правоохоронних органів, що могли б бути спрямовані на запобігання та протидію іншим, більш небезпечним кримінальним правопорушенням;
- неефективність передбачених чинним законодавством покарань за вчинення зазначених кримінальних правопорушень;
- наявність ризиків використання вказаних предметів для штучного (завідомо неправдивого) створення доказів обвинувачення особи у вчиненні кримінальних правопорушень.

Так само слід погодитись і з тим, що діяльність правоохоронних органів повинна бути зосереджена на причинах (тобто на діях, пов'язаних зі збутом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів), а не на наслідках (діяннях, що не переслідують мети збуту).

Водночас деякі інші положення законопроекту 9028 носять принаймні дискусійний характер. Так, пропозиція декриміналізувати виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту не ураховує кількісні та якісні характеристики предмета кримінального правопорушення. За таких умов неможливо буде притягти до відповідальності особу за вчинення будь-якої з перерахованих дій із предметом кримінального правопорушення незалежно від його кількості (ваги), бо спростувати версію вчинення діяння «для власних потреб» і довести наявність мети збуту буде вкрай складно.

Далі, ініціатива доповнити статтю 304 КК України двома новими складами кримінальних правопорушень (незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, а також залучення неповнолітнього до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів) у разі її реалізації призведе до штучної конкуренції кримінально-правових норм – статті 304 КК України (у редакції законопроекту 9028) та чинних наразі:

- у першому випадку – частин другої та третьої статті 307 (незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення,

пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, вчинене із залученням відповідно неповнолітнього або малолітнього);

– у другому випадку – частини другої статті 315 (схилення неповнолітнього до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів).

Зареєстрований як альтернативний законопроект реєстр. № 9028-1 від 01 березня 2023 року «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо удосконалення відповідальності за незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту»³, далі – законопроект 9028-1, поданий з метою:

- зниження рівня споживання наркотиків;
- зменшення поширення ВІЛ/СНІДу;
- зниження рівня злочинності та посилення відповідальності;
- зменшення зловживань в частині збуту та продажу наркотичних засобів та психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів.

Утім, його аналіз також свідчить про наявність щонайменше неоднозначних положень.

Зокрема, стаття 304 КК України (у редакції законопроекту 9028-1) у разі її прийняття викличе зайві складнощі у правозастосуванні та обумовить штучну конкуренцію кримінально-правових норм при кваліфікації вчиненого. Як вже зазначалось, наразі незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання з метою збуту, а також незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, вчинені із залученням неповнолітнього / малолітнього, охоплюються частинами другою та третьою статті 307 КК України, а схилення неповнолітнього до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, – частиною другою статті 315 КК України. Варто наголосити, що покарання за вказаними частинами цих статей більш суворе, ніж за статтею 304 КК України (у редакції законопроекту 9028-1).

Далі, стаття 306 КК України (у редакції законопроекту 9028-1) являє собою зайву деталізацію у викладенні кримінально протиправних діянь і також може викликати штучну конкуренцію кримінально-правових норм при кримінально-правовій кваліфікації. Адже наразі набуття, володіння, використання, розпорядження майном, щодо якого фактичні обставини свідчать про його одержання злочинним шляхом, у тому числі здійснення

³ ПРО ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН, ЇХ АНАЛОГІВ АБО ПРЕКУРСОРІВ ТА ІНШІ КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ : ЗАКОНОПРОЕКТ РЕЄСТР. № 9028-1 ВІД 01 БЕРЕЗНЯ 2023 РОКУ. URL: [HTTPS://ITD.RADA.GOV.UA/BILLINFO/ BILLS/CARD/41462](https://itd.rada.gov.ua/billinfo/bills/card/41462) (ДАТА ЗВЕРНЕННЯ: 10.03.2024).

фінансової операції, вчинення правочину з таким майном, або переміщення, зміна форми (перетворення) такого майна, або вчинення дій, спрямованих на приховування, маскування походження такого майна або володіння ним, права на таке майно, джерела його походження, місцезнаходження, якщо ці діяння вчинені особою, яка знала або повинна була знати, що таке майно прямо чи опосередковано, повністю чи частково одержано злочинним шляхом, охоплюються статтею 209 КК України.

Нарешті, запропонована редакція статті 320 КК України прямо суперечить задекларованій суб'єктом права на законодавчу ініціативу меті законопроекту 9028-1 у частині посилення відповідальності. Доповнення частини першої статті 320 КК України, що в чинній редакції має формальний склад, словами «незалежно від ступеня тяжкості наслідків» одночасно:

- не несе жодного змістовного навантаження (адже відсутність наслідків не впливає на момент закінчення діяння);
- утворює штучну конкуренцію кримінально-правових норм із частиною другою цієї ж статті (оскільки остання передбачає кваліфікуючу ознаку «у великих розмірах»).

Підсумовуючи викладене, висловлюємо сподівання, що Верховна Рада України, розглянувши ці законопроекти (а вони включені до порядку денного її одинадцятої сесії⁴), прийме адекватне, виважене рішення та доручить профільному Комітету підготувати більш вдалі ініціативи з удосконалення кримінально-правової протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів.

⁴ Про порядок денний одинадцятої сесії Верховної Ради України дев'ятого скликання : постанова Верховної Ради України від 06 лютого 2024 року № 3562-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3562-IX#Text> (дата звернення: 10.03.2024).